

Međunarodni znanstveni skup
Deveti Motovunski kolokvij s temom

GRČKO-RIMSKO I KANONSKO PRAVO

ZAŠTITA ŽIVOTA U KRIZAMA I
IZVANREDNIM SITUACIJAMA

DRŽAVNI
ARHIV
U PAZINU

M
OTO
VUN
TEHNIČKA ŠKOLA I
OPĆINA MOTOVUN

Međunarodni znanstveni skup Deveti Motovunski
kolokvij s temom

GRČKO-RIMSKO I KANONSKO PRAVO

ZAŠTITA ŽIVOTA U KRIZAMA I IZVANREDNIM SITUACIJAMA

održat će se od 11. do 13. studenog 2022. u
Motovunu, u Gradskoj kuli i Galeriji „Pet kula“

PETAK 11. studenog 2022.

15:00 sati

Zrinka ERENT-SUNKO: Krize u atenskom demokratskom politisu. Je li u rješavanju kriza postojala suvremenom društvu slična politička i zakonodavna logika?

Miran MARELJA i Ivan OBADIĆ: Razvitak pravila međunarodnog humanitarnog prava: zaštita života kao posljedica zabrane upotrebe određenih sredstava i načina vođenja oružanih sukoba u starogrčkim i rimskim oružanim sukobima

Ivana JARAMAZ RESKUŠIĆ: Funkcija Suline *Lex de sicariis et veneficis*: slučaj Seksta Roscija Amerinca

16:30 Pauza

17:00 sati

Ozren PILIPOVIĆ: Utjecaj ekonomije na rimske građanske ratove (225.-284.)

Dunja MILOTIĆ: Diletta kao okrivljenica u procesu u Motovunu 1271. godine

Danijel JAVORIĆ BARIĆ i Valentino KUZELJ: Pravnopovijesni razvoj i suvremene refleksije konstitucionalizacije prava na zdravlje

SUBOTA, 12. studenog 2022.

9:00 sati

Otvorenje skupa

9:30 sati

Ivan MILOTIĆ: Izvanrednosti i epidemije kao poticaj razvoja temeljnih koncepata u pravu

Tomislav SADRIĆ: Energetska kriza 2022.: prilagodba i otpornost na lokalnoj razini

monsinjur Slavko ZEC: Sakramenti ozdravljenja u kanonskom pravu: pokora i bolesničko pomazanje

Klara LABINAC i Dean BORBELJ: Primjeri odgovora Crkve na pandemiju u propisima i liturgiji

11:30 Pauza

12:00 sati

Livio PRODAN: Svetci zaštitnici zdravlja u Motovunu

Rino CIGUI: Le “febbri putride maligne” a Montona negli anni 1791.-1792.

Gianfranco ABRAMI: Dopo epidemie, carestie e guerre Montona risorge

13:30 Ručak

15:30 sati

Helena MILJEVIĆ PAVIĆ: Slikarstvo zapada kao izvor za proučavanje povijesti pandemija

Budislav VUKAS, ml.: Diplomatske krize Jadranskog pitanja u XX. stoljeću i odgovori međunarodnog prava

16:30 Pauza

17:00 sati

Predstavljanje knjiga

Grčko-rimsko i kanonsko pravo u promicanju ljudskog dostojanstva, Ivana Jaramaz Reskušić (ur.)

Lepant, 7 listopada 1571. 450 godina kasnije, Miran Marelja, Ivan Milotić i Tomislav Sadrić (ur.)

Proces protiv Dilette [Motovun 1271.]. U prožimanju rimskog, kanonskog, običajnog i mletačkog prava, Dunja Milotić i Ivan Milotić

NEDJELJA, 13. studenog 2022.

12:00 sati

Zaključci i pozdravi

Organizatori

Državni arhiv u Pazinu

Josip Turčinović

Općina Motovun

Turistička zajednica Općine Motovun

Udruga fotografa Fotovun

Organizacijski odbor

prof. dr. sc. Zrinka Erent-Sunko (Zagreb), izv. prof. dr. sc. Ivan
Milotić (Zagreb), doc. dr. sc. Ivona Šego Marić (BiH), dr. Livio
Prodan, prof. (Italija), izv. prof. dr. sc. Meta Ahtik (Slovenija),
odvjetnik Tomislav Sadrić, mag. iur. (Zagreb), izv. prof. dr. sc.
Dunja Milotić (Zagreb), prof. dr. sc. Budislav Vukas, ml. (Rijeka),
prof. dr. sc. Samir Aličić (Srbija), doc. dr. sc. Marija Džinić (Zagreb),
Danijel Javorić Barić, mag. iur. (Zagreb)

SAŽETCI IZLAGANJA

Gianfranco ABRAMI

DOPO EPIDEMIE, CARESTIE E GUERRE MONTONA RISORGE

Attraverso la visione di 24 diapositive si parla delle epidemie di peste, colera, tifo, vaiolo, malaria e dell'epidemia di febbre spagnola ecc., delle crisi alimentari dovute a gelo o siccità, di conflitti ecc. E conseguenti raffigurazioni della morte negli affreschi come la Danza Macabra a Vermo, le devozioni a Santi protettori di malattie come S. Rocco ed a concludere con l'attuale avvio alla rinascita di Montona.

LA “FEBBRE MALIGNA” A MONTONA NEGLI ANNI 1791-1792

Tra le numerose affezioni che si alternarono tragicamente in Istria, quelle dovute a tifo devono essere considerate a tutti gli effetti uno dei flagelli più gravi abbattutisi sulla penisola in età moderna e contemporanea. I dissesti apportati in Istria dal burrascoso susseguirsi di crisi ambientali, militari e sanitarie che intercorsero tra Cinque e Ottocento, oltre a incidere tragicamente sull'economia e sulla demografia della regione, resero precaria la vita quotidiana della popolazione sottoposta a ristrettezze economiche e indigenza che, nel tempo, provocarono danni irreparabili soprattutto alla salute degli strati sociali meno abbienti. A rendere il quadro ancora più angoscioso contribuì l'insoddisfacente condizione in cui versavano le cittadine istriane, caratterizzate in generale da gravi deficienze strutturali dell'assetto urbano, che pregiudicò l'organizzazione della vita associata, soprattutto in rapporto alle abitudini igieniche e all'approvvigionamento di cibo e acqua della popolazione. Le condizioni di degrado sociale e ambientale favorirono la proliferazione dei pidocchi responsabili del contagio, per cui la malattia non incontrò nessuna difficoltà a diffondersi tra la popolazione, intaccando organismi profondamente debilitati dalla fame. L'epidemia di tifo non tardò a invadere il castello e il territorio di Montona dove fu descritta e studiata dal medico comunale Pietro Antonio Bondioli, il quale raccolse le sue riflessioni in un'opera manoscritta dal titolo *Epidemia di febbri putride maligne in Montona negli anni 1791 e 1792* che il Magistrato alla Sanità sottopose immediatamente al giudizio dei Collegi medici di Venezia e di Padova e a quello di Ignazio Lotti, protomedico del Magistrato, i quali elogiarono l'impegno e il lavoro svolto dal medico.

KRIZE U ATENSKOM DEMOKRATSKOM POLISU

JE LI U RJEŠAVANJU KRIZA POSTOJALA SUVREMENOM DRUŠTVU SLIČNA POLITIČKA I ZAKONODAVNA LOGIKA?

Krenuvši od premise kako kriza proizlazi iz rastuće napetosti u društvu te činjenice da su krize, i strah od njih, dio suvremenog državnopravnog poretka i svakodnevnog življenja ovaj rad propituje postojanje kriza u najpoznatijem grčkom polisu u kojem je demokracija zaživjela i razvila se upravo zbog i pod utjecajem kriza u prethodnom, aristokratskom poretku. Kriza izazvana zaraznom bolešću 430. pr.n.e. (tzv. atenska kuga), kriza izazvana oružanim sukobom sa Perzijancima, ali i unutar saveza (Atena-Sparta), te kriza atenske demokracije kao najopasnija od svih jer je pridonijela njenom kraju, između ostalih, približavaju antički svijet suvremenom. Covid, napad Ruske federacija na Ukrajinu, nepovjerenje u predstavnička tijela suvremenih država, mito i korupcija, te nezainteresiranost građana prezasićenih „demokratskim“ poveznica su s tim antičkim modelom. Nastojeći riješiti krize atenski su se organi vlasti vodili logikom koja je slična suvremenoj, za promišljene reakcije često nije ostajalo dovoljno vremena, no krize je trebalo privedi kraju uz najmanje štete pri čemu je kod donošenja odluka valjalo poštovati demokratske postupke i djelovanje. Ipak, politički sustav polisa u kojem je snaga kolektivnog nad individualnim slobodama, a čast jedna od kategorija za koju nije potreban imperativ zakona jasno dijele taj antički državnopravni sustav od suvremenog.

PRAVNOPOVIJESNI RAZVOJ I SUVREMENE REFLEKSIJE KONSTITUCIONALIZACIJE PRAVA NA ZDRAVLJE

U radu se promatraju počeci uvođenja prava na zdravlje u ustavnopravni diskurs, u okviru šireg koncepta konstitucionalizacije socijalnih prava, te se ispituje njegova evolucija od isključivo aspiracijskog elementa ranih godina modernoga konstitucionalizma u različitim državnim i društvenim uređenjima do njegove normativne potvrde u suvremenoj (ustavno)sudskoj praksi. Ispituje se doseg prava na zdravlje u državama socijalističkoga bloka, njegov značaj u zapadnim ustavnim demokracijama te inovativan pristup ustavnih sudišta u državama tzv. trećega svijeta u pokušaju njegove (ustavno)sudske potvrde. Pritom rad ne ispituje metamorfoze prava na zdravlje mehaničko-linearnim navođenjem njegova razvoja, već kroz nijansiranje njegova značaja u različitim pravnim sustavima i ispitivanje njegovih refleksija u suvremenosti kao dijela šireg konstitucionalističkoga pokreta predanog ideji normativne potvrde socijalnih prava. U tom se smislu definiraju dva aspekta prava na zdravlje koja odražavaju dva lica državnih obveza u pogledu osiguranja građana. Prvi, negativni aspekt, usmjeren je očuvanju zdravlja građana kao zajednice te se očituje u trenucima velikih ugroza (npr. pandemije) kao opravdanje ograničenja ljudskih prava u svrhu očuvanja zdravlja. Drugi, pozitivan aspekt, ogleda se u individualnom jamstvu prava na zdravlje koje obvezuje državnu vlast na proaktivno postupanje u svrhu osiguranja preduvjeta za očuvanje i unaprjeđenje zdravlja svakog pojedinog čovjeka (npr. ustrojavanje sustava zdravstvenog osiguranja). Zajednički promotreni, navedeni aspekti pomiču klasične attribute države kao monopola prisile te suvremenog konstitucionalizma predanog pozitivnom jamstvu ljudskih prava kao ideji vladavine ustava.

FUNKCIJA SULINE *LEX CORNELIA DE SICARIIS ET VENEFICIS*

SLUČAJ SEKSTA ROSCIJA AMERINCA

U ovom će se radu, na temelju analize relevantnih vrela koja svjedoče da je Sulin zakon *de sicariis et veneficis* (81. godine pr. Kr.) ostao na snazi tijekom čitavog razdoblja Rimskog Carstva, pokušati odrediti njegova funkcija odnosno odgovoriti na pitanje je li on bio temelj sudske represije ubojstva u užem smislu riječi ili i raznovrsnih nedopuštenih ponašanja koja su indirektno uzrokovala smrt te zbog osobite težine predstavljala opasnost za javni mir i društveni poredak. Premda brojna klasična i postklasična vrela svjedoče da je kornelijanska kapitalna kazna bila predviđena za mnoga kriminozna činjenična stanja (kretanje rimskim ulicama s oružjem u ruci radi ubojstva ili grabeža, dolozno ubojstvo, dolozno podmetanje požara, razni čini tzv. sudskog ubojstva, smrtonosno davanje otrova kao i priprema, prodaja, kupnja i držanje istoga), pokušati ćemo pokazati da je već u slučaju kaznenog postupka protiv Seksta Roscija Amerinca (80. godine pr. Kr.) primarna svrha tog zakona bila gonjenje i kažnjavanje članova naoružanih bandi (*sicarii*) koje su bile u službi suprotstavljenih političkih grupa odnosno uspostava poretka javne sigurnosti nakon nemirnih godina građanskog rata, a represija samog ubojstva tek sekundarna. Smatramo, naime, da je zakonska odredba o ubojstvu *per se* bila legalistički dodatak koji je osiguravao da *sicarii* kao urotnici i čimbenici opsežnih prijetnji nasiljem ne bi izbjegli kazneno gonjenje i osudu. U tom smislu Ciceronov govor *Pro Sexto Roscio Amerino*, a posebice njegova politička argumentacija, pokazuju da je optužba za očeubojstvo podignuta protiv mladog Roscija na temelju *lex Cornelia de sicariis et veneficis* bila rezultat tipičnog sukoba rođenog iz nedavnih proskripcija odnosno sredstvo da se odgovornost za ilegalno prisvajanje tuđe imovine (a vjerojatno i organiziranje samog ubojstva) izbjegne optuživanjem osobe koja nije imala ni motiv ni priliku da počinu takvo strašno zlodjelo.

Klara LABINAC

Dean BORBELJ

PRIMJERI ODGOVORA CRKVE NA PANDEMIJU U PROPISIMA I LITURGIJI

Autori u radu analiziraju epidemije i pandemije koje su mahom u doba srednjega vijeka i kasnije, zahvatile područje sadašnje Europe, a poglavito područje Italije. Određene pandemije ostavljale su jako snažan utisak u sjećanju ljudi i u povijesnim zapisima koja baštinitimo. Tako se epidemija koja zahvaća europski kontinent u XIV. stoljeću kao niti jedna bolest do tada usjekla u kolektivno sjećanje građana Europe kao Crna smrt. Crkva je u tome razdoblju odgovorila na epidemiju u okvirima poznatih znanstvenih i medicinskih dostignuća. Sa druge strane u modernom dobu, u trenutku pisanja ovoga rada još uvijek živimo u vremenu proglašene pandemije virusa SARS-CoV-2 i svjedoci smo odgovora zemaljske vlasti na njezino suzbijanje. Također, i Crkva je reagirala neposredno nakon zemaljskih civilnih vlasti donoseći svoje naputke za svećenike i vjernike. Autori će u radu analizirati pravne i crkvene propise, načine prevencije, liturgijske propise i načine slavljenja sakramenata te usporediti metode za suzbijanje pandemije korištene u prošlim vremenima sa onima korištenim u modernoj SARS-CoV-2 pandemiji. Poglavitno je zanimljiv zaključak autora kako su određene metode suzbijanja epidemije korištene u povijesnim epidemijama, jednako moderne i popularne unutar današnjeg sustava Civilne zaštite te liturgijskih propisa mjesnih crkava u Republici Hrvatskoj.

RAZVITAK PRAVILA MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA: ZAŠTITA ŽIVOTA KAO POSLJEDICA ZABRANE UPOTREBE ODREĐENIH SREDSTAVA I NAČINA VOĐENJA ORUŽANIH SUKOBA U STAROGRČKIM I RIMSKIM ORUŽANIM SUKOBIMA

Razvoj pravila o zabrani pojedinih vrsta oružja i načina ratovanja vežemo ponajviše za pojavu ugovornih pravila (od sredine XIX. stoljeća), sama ideja postojanja nedopuštenih načina postupanja *in bello*, kao i upotrebe nedopuštenog oružja, primjetno je da se osnovni sadržajni problemi u vidu proporcionalnosti ili nužnosti odnosno opravdanosti upotrebe pojedinog oružja, javljaju još u starom vijeku, kad se učinak neke taktike ili oružja počinje propitivati u kontekstu željenog cilja koji se upotrebom takve taktike ili oružja nastoji ostvariti. Gradeći na ranijoj bliskoistočnoj ostavštini, u radu se razmatraju učinci običajne zabrane upotrebe određenih sredstava i načina vođenja oružanih sukoba u starogrčkim i rimskim oružanim sukobima. Navedena dva kriterija istraživanja objedinjuje izdizanje nečasnosti kao zapreke određenog postupanja (poput propitivanja dopuštenosti ratnih varki, izbjegavanja frontalnog sraza) i upotrebe određenih sredstava ratovanja (poput oružja na daljinu). Posebna se pažnja posvećuje primjerima, iako malobrojnima, onovremene upotrebe biološkog i kemijskog oružja u oružanim sukobima. Rad stoga utvrđuje začetke humanizacije oružanih sukoba vodeći se pri tome razvitkom običajnih pravnih normi usmjerenih na sankcioniranje uporabe određenih sredstava i načina vođenja, prvenstveno kroz moralnu sankciju u vidu nečasnosti i nedostojnosti ratnika, no koje su za posljedicu imale zaštitu ljudskog života.

DILETTA KAO OKRIVLJENICA U PROCESU U MOTOVUNU 1271. GODINE

Odmah po faktičnoj uspostavi mletačke vlasti i postavljanja podeštata, u Motovunu je Thoma Michiel, prvi ovdašnji podestat, ljeti 1271. godine proveo neku vrstu postupka protiv supruge Dilette koji je dovršen njezinim smaknućem. Formalno je ona bila smaknuta kao tvarnica/čarobnica, međutim, čitav koloplet događaja povezanih s tom ženom umnogome naznačuje da je zapravo počinjen *uxoricidium*. Riječ je o dvije bitno različite kvalifikacije koje za posljedicu imaju sasvim različiti tretman počinitelja takvoga djela. U kontekstu ovoga slučaja nameće se i pitanje razlikovanja progona i pogubljenja tvarnice od kasnijih procesa protiv žena optuženih za vještičarenje koje su sklopile ugovor s đavolom i zbog toga koristeći se nekim misterioznim i tadašnjim ljudima neshvatljivim silama i djelatnostima prouzročile zlo i štetu. Osim s gledišta kaznenoga prava i procesa te povijesti progona žena zbog njihove sumnjivosti, Dilettin je slučaj posebno važan u motovunskim okvirima jer faktičku uspostavu mletačke vlasti potpuno pouzdano smješta u 1271. godinu, otprilike sedam godina ranije nego što se uobičajeno iznosi u historiografiji. Temelj za iznošenje zaključaka u ovome izlaganju čini Dilettina *confessio*, učinjena u Motovunu ljeti 1271. godine, koja se u izvorniku čuva u Državnom arhivu u Mletcima, Cancelleria inferiore, Notai, busta 8, atti Bonaventura.

IZVANREDNOSTI I EPIDEMIJE KAO POTICAJ RAZVOJU TEMELJNIH KONCEPATA U PRAVU

Prevladavajući dio prava razvio se u redovnim prilikama i ponajviše kazuistički, kao reakcija na neki konkretan problem koji se pojavljivao, a koji se pokušavalo razriješiti. Međutim, zamjetan dio pravnih načela, koncepata i instituta posljedica je pojave različitih izvanrednosti i nepredvidivosti. Ti instituti tijekom vremena postali su toliko uobičajeni i prirasli uz svakodnevnicu da ih se danas ne sagledava kao posljedice takvih *ad hoc*, ekscesnih, specifičnih i neobičnih situacija koje umnogome odudaraju od redovnosti. Poseban zamašnjak pravnoj kreativnosti od starovjekovnih prava, posebno u rimskom i kanonskom, davale su krajnjosti – prijeteca smrt, bolesti i epidemije, ratovi i svakojake opasnosti. Koncepti kojima je pravo na njih reagiralo većinom su ostali očuvani do danas, primjerice, kod oporuka i općenito u nasljednom pravu, kod različitih oblika darovanja, posebnih vrsta ostave, klauzule *rebus sic stantibus* i dr. U ovome izlaganju pružit će se osvrt na njih s posebnim naglaskom na rimsko privatno pravo i one institute koji iz rimskog prava do danas baštine idejni ili konceptualni kontinuitet. Pritom će se obraditi instituti koji su nastali u neredovnim prilikama, ali i oni koji su izniknuli u krajnjostima i uistinu ekscesnim situacijama.

SLIKARSTVO ZAPADA KAO IZVOR ZA PROUČAVANJE POVIJESTI PANDEMIJA

Ljudska je prošlost obilježena borbom za preživljavanje njezinih glavnih aktera, dodatno otežanom velikim prirodnim ali i zdravstvenim katastrofama poput pandemija. Nezaustavljivo širenje zaraznih bolesti u kratkom vremenskom razdoblju diljem velikih geografskih prostranstava, nepobitno je utjecalo na svakodnevicu čovjeka, no u kojoj je mjeri poslužilo kao inspiracija djelima zapadnih slikara i u kojoj nam mjeri ta djela mogu poslužiti kao izvor za povijest pandemija, pitanja su kojima se u svojem istraživanju bavi autorica. Ikonografska analiza tema, simbola, personifikacija i alegorija, koje je za sobom ostavila slikarska produkcija Zapada, razotkriva sličnosti ali i razlike u vizualizaciji kuge, kolere, velikih boginja i španjolske groznice. Iz ovih sličnosti i razlika iščitavaju se promjene na dubljim razinama iskustava, mentalitetu i senzibilitetu suvremenika, neodvojive od društvenog konteksta, kulturnih konvencija i političkih zbivanja.

UTJECAJ EKONOMIJE NA RIMSKE GRAĐANSKE RATOVE (225.-284.)

Cilj je ovog rada i izlaganja prikazati utjecaj ekonomije na vojna zbivanja u rimskim građanskim ratovima tijekom tzv. krize III. stoljeća (235.-284.). Jedno od glavnih pitanja, na koja ćemo pokušati odgovoriti u ovom radu, sastoji se u tome jesu li ekonomski problemi (inflacija) uzrokovali krizu trećeg stoljeća (građanske ratove), ili je kriza III stoljeća, koja se ogledala posredstvom izbijanja građanskih ratova, uzrokovala pad ekonomske aktivnosti? Nadalje, cilj je istražiti je li je u građanskim ratovima tog razdoblja u pravilu pobjeđivala strana s više materijalnih resursa ili je u tome odlučan bio kakav drugi čimbenik.

SVETCI ZAŠTITNICI ZDRAVLJA U MOTOVUNU

Za razdoblje od XIV. do XVIII. povjesničari navode da je Istrom kuga pustošila 39 puta s teškim demografskim, društvenim i gospodarskim posljedicama. Mletačka Republika je na svojoj najdužoj teritorijalnoj granici prema Habsburškoj Monarhiji organizirala sanitarni kordon koji se protezao područjem Motovunštine, a svrha mu je bila poduzimanje mjera za sprečavanje širenja zaraznih bolesti, posebno kuge. I Motovunski statut sadržava odredbe o zdravstveno-higijenskim mjerama protiv širenja raznih zaraznih bolesti: kuge, malarije, crijevnih i kožnih bolesti i dr. Osim svih tih mjera, koje su najčešće bile neučinkovite, vjernici su se obraćali za pomoć kršćanskim svetcima zaštitnicima od pojedinih bolesti: svetoj Luciji – zaštitnici od bolesti očiju, svetom Blažu – zaštitniku od bolesti grla, svetoj Foški – zaštitnici od bolesti kičme, posebno svetom Roku – zaštitniku od kuge, kojem su posvećene tri crkve na području povijesne Motovunštine (Motovunski Novaki, Muntrilj i Rakotule), a u Istri čak 30 crkava i 35 oltara. U znak njihova štovanja i zahvalnosti podižu se crkve, oltari, kipovi i izrađuju se oltarne pale U ovom radu navest ćemo neke sakralne, materijalne, kulturne i pisane spomenike, koji svjedoče o štovanju sveca zaštitnika od zdravlja u prošlosti na Motovunštini.

ENERGETSKA KRIZA 2022.: PRILAGODBA I OTPORNOST NA LOKALNOJ RAZINI

Na početku izlaganja nastojat će se dati kratak pregled najvažnijih uzroka i posljedica aktualne energetske krize u Europi. U skladu s prirodom skupa, posebna pažnja posvetit će se lokalnim zajednicama i njihovim entitetima. Problemi u opskrbi energentima utječu na svaku razinu društva, ali najkonkretnije pogađaju lokalno, stvarne građane, ustanove i poduzetnike. Stoga će se u drugom dijelu izlaganja izložiti trenutne pravne i organizacijske mogućnosti koje stoje na raspolaganju dionicima na lokalnoj razini, a kojima se na održiv način može doći do povoljnije, zelenije i održivije energije. Analizirat će se pretpostavke za razvoj OIE projekata, udruživanje u energetske zajednice, agregiranje i korištenje agrosolara u poljoprivredi.

DIPLOMATSKKE KRIZE JADRANSKOG PITANJA U XX. STOLJEĆU I ODGOVORI MEĐUNARODNOG PRAVA

Živimo u vremenima različitih i vrlo složenih kriza. Zdravstvenu krizu pandemije, čini se, zamijenila je nova, vrlo složena i potpuno nejasna i neizvjesna diplomatska kriza, koja će zasigurno izmijeniti osnovne procese u strukturi međunarodnih odnosa. Sličnih je situacija bilo i u našoj prošlosti, i to baš na sjevernojadranskim prostorima. U pokušajima razrješavanja navedenih kriza, koje se mogu označiti i kao tzv. *jadransko pitanje*, značajnu je ulogu, koliko je moglo, imalo i međunarodno pravo. Autor će u izlaganju iznijeti i obrazložiti neke od navedenih mehanizama ili institucija međunarodnog prava, relevantnih za razdoblje prve polovice XX. stoljeća. Autor navedene mehanizme dijeli na svojevrsne redovite instrumente međunarodnog prava, među kojima navodi sklapanje međunarodnih ugovora s ciljem rješavanja pojedinih segmenata krize. Drugi takav redoviti mehanizam je djelovanje međunarodnih organizacija svojega vremena (Liga naroda ili Ujedinjenih naroda u odnosu na STT) i sustav zaštite prava nacionalnih manjina. Drugi su, prema autorovoj sistematizaciji, tzv. osobiti mehanizmi, među kojima je najzanimljiviji stvaranje novog subjekta međunarodnog prava međunarodnim ugovorom (Slobodne Države Rijeka 1920. ili Slobodnog Teritorija Trsta 1947. godine). Tu su i posebni diplomatski kompromisi ili vojni aranžmani (*Opatijski sporazumi* iz 1920., *Beogradski* i *Devinski sporazum* iz 1945., *Memorandum o suglasnosti o STT-u* iz 1954. godine). Postoje i jednostrane notifikacije, koje su obično vodile kompliciranj u navedene diplomatske krize i bile su izraz neusuglašenih politika (*Londonski ugovor* iz 1915. ili *Prvi londonski Memorandum* iz 1953. godine). Autor će usporediti neke od navedenih instrumenata u pojedinim vremenskim krizama jadranskog pitanja (onoj nakon 1918. i drugoj, nakon 1945. godine) i predstaviti najosnovnija zaključna promišljanja.

SAKRAMENTI OZDRAVLJENJA U KANONSKOM PRAVU

POKORA I BOLESNIČKO POMAZANJE

U tradiciji i naučavanju Katoličke Crkve dva sakramenta od njih sedam se ne samo nazivaju nego ih se i smatra sakramentima ozdravljenja. To su pokora (pomirenje, ispovijed) i bolesničko pomazanje. Tako ih tretira i Katekizam Katoličke Crkve s dogmatskog, liturgijskog, katehetskog i pastoralnog motrišta, a tome je sukladno i pravno viđenje tih dvaju sakramenata koje nalazimo u sada važećem Zakoniku kanonskog prava iz 1983. godine.

To je odgovor Crkve na bolesti i pandemije, svojstven njezinom poslanju i naučavanju. Stoga je potrebno ta dva sakramenta, pokoru i bolesničko pomazanje, promotriti s gledišta koje je svojstveno Katoličkoj Crkvi, a proizlazi iz njezinog poimanja zdravlja i bolesti. Naime, svemu tome prethodi pogled na čovjeka ili ljudsku osobu kao takvu, što pretpostavlja poznavanje ispravne i cjelovite kršćanske antropologije. Logično je zato da će se u obradi navedenog argumenta kao polazište uzeti biblijsko-teološko poimanje zdravlja i bolesti, koje se potom ogleda u teološkom promišljanju i pastoralnoj praksi, te je uređeno i u kanonsko-pravnom sustavu Katoličke Crkve.

Kršćanska antropologija naime promatra čovjeka u cjelovitosti svih njegovih dimenzija: tjelesne, duševne i duhovne. Na sve te tri razine može biti ugroženo čovjekovo zdravlje, koje se ne ograničava samo na tjelesne i duševne bolesti, koje proučava medicinska znanost, nego uključuje i duhovne bolesti koje se odnose na grijehom poremećene odnose prema Bogu i čovjeku. Ozdravljenje u tom slučaju znači više od tjelesnog izliječenja, jer uključuje i ono duhovno dobro, koje se u kontekstu kršćanskog izričaja naziva *spasenje*.

Katekizam Katoličke Crkve(KKC) naglašava da po sakramentima kršćanske inicijacije čovjek prima novi Kristov život, ali taj novi ži-

vot može oslabiti, a može se čak i izgubiti grijehom. U isto vrijeme na ovoj zemlji podložni smo patnji, bolesti i smrti. „Gospodin Isus Krist, liječnik naših duša i tijela, koji je otpustio grijehe uzetome i vratio mu tjelesno zdravlje, htio je da njegova Crkva, snagom Duha Svetoga, nastavi i djelo njegova liječenja i spašavanja svojih članova. To je svrha dvaju sakramenata ozdravljanja“ (KKC, br. 1421).

Zakonik kanonskog prava (ZKP) na tragu toga naučavanja o sakramentima jasno određuje da „samo vrhovna crkvena vlast odobrava ili određuje što se traži za njihovu valjanost“, a isto tako „ona ili druga mjerodavna vlast [...] određuju što se odnosi na njihovo slavljenje, dopušteno podjeljivanje i primanje te na red koji treba održavati u njihovu slavljenju“ (kan. 841). U izlaganju ćemo se stoga osvrnuti na te kanonske odredbe o sakramentima ozdravljenja, pokori i bolesničkom pomazanju, i na njihovu primjenu u praksi.

